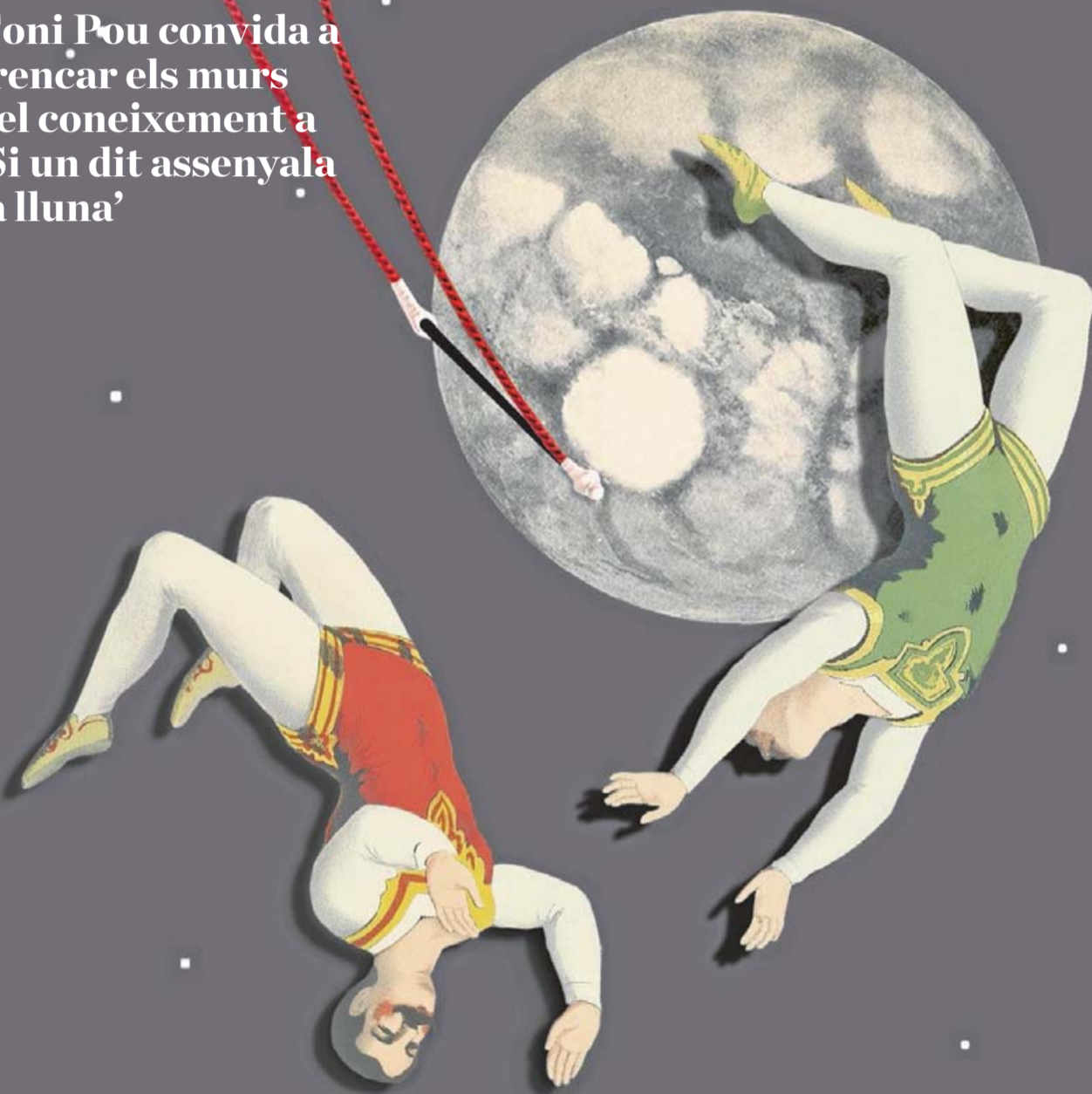

Ni de ciències ni de lletres: apunta cap a la lluna

Toni Pou convida a trencar els murs del coneixement a 'Si un dit assenyala la lluna'

© MARTA DE LOS PÁJAROS

a
llegim

42-43

- Entrevistem Colum McCann, que publica la novel·la 'Apeirògon'
- Marie Ndiaye, una escriptora inquietant

44-45

- Rachel Cusk proposa unes vacances al purgatori al seu nou llibre
- L'última novel·la del mexicà Juan Villoro

◆◆◆◆◆ Sílvia Marimon Molas

L'escriptor italià Italo Calvino afirma en un vídeo de dos minuts que Galileu era el millor prosista italià de la història. ¿Com pot ser que un home conegut per haver observat valls i muntanyes a la lluna, els satèl·lits de Júpiter i la Via Làctia, i haver canviat la manera de veure el món, escrivís millor que els grans autors italians? ¿Potser ciència i literatura no són tan antagonics? ¿El món es pot entendre prescindint de l'un o de l'altre? Més aviat no. Almenys això és el que opina el físic, escriptor i periodista científic de l'ARA Toni Pou.

Les paraules de Calvino són l'origen d'una aventura que Pou va començar fa uns quants anys i que explica a la novel·la *Si un dit assenyala la*

lluna (Llibres Anagrama). Pou agafa el lector de la mà i el porta a llocs tan dispars com la biblioteca i la casa de Galileu a Florència o l'observatori Paranal, a Xile, en un viatge en què es barreja ficció, realitat, ciència i literatura, però sobretot en el qual l'autor constantment es deixa fascinar per tot el que observa i investiga. El periodista i físic reivindica el plaer d'entendre el que ens passa i el que passa al nostre entorn: "El que dic és que ningú s'ha de tirar enrere. No és cert que el saber científic sigui inaccessible, si hi entres trobaràs passió, plaer intel·lectual i estètic -diu-. Jo he tingut un plaer màxim entenent alguna cosa científica, com l'he tingut escoltant una cançó", diu Pou. A més, afegeix, saber "ens empodera".

Toni Pou publica *Si un dit assenyala la lluna* (Llibres Anagrama).

RUTH MARIGOT

El plaer artístic i el científic, segons Pou, no divergeixen tant. Al capdavant, es tracta de crear. "La literatura parla de l'experiència humana i hi ha una cosa que es diu autoformulació, que succeeix quan llegeixes una frase que captura perfectament el que has viscut, sigui una experiència amorosa, una pèrdua... i aquella experiència que estava en una nebulosa es concreta i et remou. És un aprenentatge, perquè finalment poses paraules a una cosa amorfa. Aquest procés és molt semblant al de trobar una llei física que explica molts fenòmens".

Imaginació i audàcia

Pou, que no perd mai la curiositat, intenta entendre el procés creatiu de Galileu. Per què ell, i no un altre, va

fer un descobriment que va trasbalsar tant el món? En quin moment se li va acudir apuntar al cel amb el telescopi? Per què va interpretar com ho va fer allò que va veure? ¿Fins a quin punt la imaginació, l'art i la creativitat van contribuir a aquesta interpretació? Galileu no era l'únic que tenia un telescopi, però ell va mirar al cel i no el va fer servir per defensar-se. Fins aleshores, al telescopi se li donava un ús militar i estratègic. Potser és perquè Galileu tenia una formació pictòrica: "Probablement, aquest coneixement el va ajudar a interpretar el que va veure i va tenir l'audàcia no només de fer-ho sinó també d'explicar-ho", diu Pou.

A més, havia llegit molt, tenia una gran biblioteca, i això li donava un bagatge. A tot plegat cal afegir-hi que no era gaire amic de les normes: "Era provocador, insolent i irreverent, tenia poc respecte per l'autoritat imposada", explica Pou, que ho intenta tot, des de recórrer la casa de Galileu fins a examinar una vegada i una altra el seu telescopi, passant per mirar els seus llibres, per entendre el camí que va recórrer el científic i escriptor italià.

"A molta gent li agrada la ciència i no ho sap", diu Pou. El físic, escriptor i periodista vol invocar, amb aquest llibre, tots els potencials amants de la ciència a perdre la por: "Vull convidar a entrar-hi a persones que vinguin de l'àmbit literari o artístic, de les mal anomenades humanitats, que és un terme que no m'agrada, perquè tot són humanitats", afegeix. Al llibre, els personatges literaris, que també afloren, com ho fan les sèries, les pel·lícules, els escriptors i els músics, estan al mateix nivell que els científics, perquè aquest és l'altre missatge del seu autor: "La ciència pot ser tan creativa i imaginativa com la literatura, però la literatura pot fer el mateix que la ciència, és a dir, ens pot dir coses del món i de la vida que són molt rellevants".

"LA CIÈNCIA POT SER TAN CREATIVA I IMAGINATIVA COM LA LITERATURA"

Tradicionalment, el món està molt dividit: és força habitual sentir el comentari "jo soc de ciències" o "jo soc de lletres". Es fa servir d'excusa, tot sovint, per dir que hi ha alguna cosa que no s'entén. "Com a persona, necessites entendre el món i entendre't a tu mateix. La separació entre una cosa i una altra és massa prematura, es fa massa aviat, abans de saber què és una cosa o una altra, i és una casualitat que vagis a un lloc o un altre", afirma Pou.

Fer-ho fàcil o infantilitzar-ho tampoc és el camí, en opinió de Pou, per fer-la accessible. "La complexitat és una font de relacions inesperades i de plaers sobrevinguts", assegura. Sovint res no és com t'esperaves: l'escriptor mateix va començar aquest llibre amb una idea i ha acabat sent tota una altra cosa: "Si un artista comença a crear i té una idea preconcebuda, malament, perquè s'ha d'explorar", assegura. I ell se'n fa un fart, d'explorar, en aquest llibre, que és ciència però també és literatura, com la seva persecució d'Enrique Vila-Matas o quan està a punt de fer miques el telescopi de Galileu. ♦♦

CEDIDA

Marisa Siguan

CATEDRÀTICA DE LITERATURA ALEMANYA

"La separació entre literatura i ciència és falsa, comparteixen moltes coses"

♦♦♦♦♦ S.M.

¿Ciències i lletres són dos pensaments diferents?

Són dos mons diferents des del segle XVIII, abans no ho eren. Es considerava literatura tot el que s'explicava a través de les lletres, però amb el temps la divisió ha esdevingut cada cop més forta. Ara hi ha la convicció que les ciències són el pensament experimental i les lletres la fabulació. És una separació falsa, perquè tenen moltes coses en comú. La literatura explica la societat, però tot el que treballa repercuteix en el coneixement científic i viceversa. Un exemple és la invenció de l'òptica, que va canviar la manera de narrar el món. I la literatura s'ocupa també d'explicar, per exemple, la figura del científic i la responsabilitat de la ciència.

El món no es pot explicar sense l'una o l'altra.

Ens pensem que el nostre pensament científic no té res a veure amb el pensament literari, i això no és cert. Per exemple, es considera que les metàfores són només una qüestió literària, però han sigut molt útils per a la ciència. La recerca neurològica sobre la memòria ha utilitzat moltes metàfores. Aristòtil deia que la memòria era una taula rasa; Freud la descrivia com una pissarra màgica, perquè l'esborres però sempre queden restes del que hi havia escrit; hi ha la memòria com a arxiu... Segons la metàfora que fas servir

estàs intentant demostrar una cosa o una altra, fas una interpretació diferent.

¿El procés creatiu d'un científic i d'un escriptor no són, doncs, tan diferents?

D'alguna manera, per crear alguna cosa has de tenir una idea, inspiració, i aquesta ve per molts motius. Llegint, passejant, mirant al cel, no pensant en res... Científics i artistes necessiten imaginació per crear, però com es produeix la inspiració és un misteri; cap neuròleg ha descobert encara el procés neurològic que fa possible la inspiració.

¿Separar ciències i humanitats als instituts és un error?

No és encertat, tothom hauria de tenir formació científica i humanista, i a la inversa. No hi hauria d'haver una separació tan brutal.

¿Una altra cosa que comparteixen és el qüestionament de l'autoritat?

La literatura qüestiona l'*statu quo* i l'autoritat des del romanticisme, s'inventa un lloc modern, hi ha una successió de ruptures amb la generació anterior, amb el que s'ha fet abans, potser no d'una manera dràstica però sí buscant l'originalitat. La ciència, com la literatura, es fa preguntes que l'anterior generació no s'havia fet, busca nous camins, però per buscar-los també ha de conèixer els vells. Les ruptures no són mai tan radicals. ♦♦

Altres invitacions a la ciència

L'art de persistir

ARA LLIBRES

David Bueno convida a intentar entendre'ns millor. Ho fa des de la ciència i la neurociència. Aquest doctor en biologia i professor de genètica a la Universitat de Barcelona diu que vol contribuir a desenvolupar una societat amb un nivell més alt de responsabilitat individual i col·lectiva. És crític amb unes autoritats que tracten els ciutadans com si fossin adolescents o nens i no explica per què s'han de fer les coses. Una societat empoderada fa les coses per convenciment propi.

Ideas para la imaginación impura

METATEMAS

Segons Jorge Wagensberg, qualsevol estimul pot alimentar la imaginació científica creadora: des d'una experiència personal fins a una creença, o fins i tot un perjudici. La creativitat científica, per tant, s'alimenta d'un munt de coses i es mou també en el caos. El científic, escriptor, assagista, conferenciant i museògraf, que va ser el creador del CosmoCaixa, defensa en aquest llibre que la ciència avança perquè discrepa del que ens han ensenyat.

Llamando a las puertas del cielo

ACANTILADO

Lisa Randall, a través de converses amb experts en altres disciplines, explora el paper que juguen el risc, la creativitat i la incertesa en el pensament científic. Randall fa accessibles les idees més recents relacionades amb la física i la cosmologia i detalla com és i per què serveix el Gran Col·lisionador d'Hadrons, l'accelerador de partícules més gran i amb més energia del món, que es va construir entre el 1998 i el 2008 amb la col·laboració de més de 10.000 científics.

La vida de la ciencia y la ciencia de la vida

NÓRDICA

José Manuel Sánchez-Ron és un altre autor que va més enllà de la simple divulgació. Al llibre explica el passat i el futur de la nostra espècie i com deixem empremta en el nostre hàbitat. Amb il·lustracions d'Alberto Gamón.

El placer de descubrir

CRÍTICA

Richard P. Feynman, que va rebre el Nobel de física el 1965, relata amb un to força sorneguer la seva visió de la ciència i algunes de les seves experiències, com la primera conferència que va fer quan tenia vint-i-pocs anys davant Albert Einstein. Explica que fa física pel plaer de descobrir i que, com més descobreix, més ganes té de seguir-ho fent. Repassa les grans lleis, com la de la gravetat o la de la relativitat, i les fa accessibles al gran públic. Sense elles, diu, és impossible comunicar la bellesa del món.